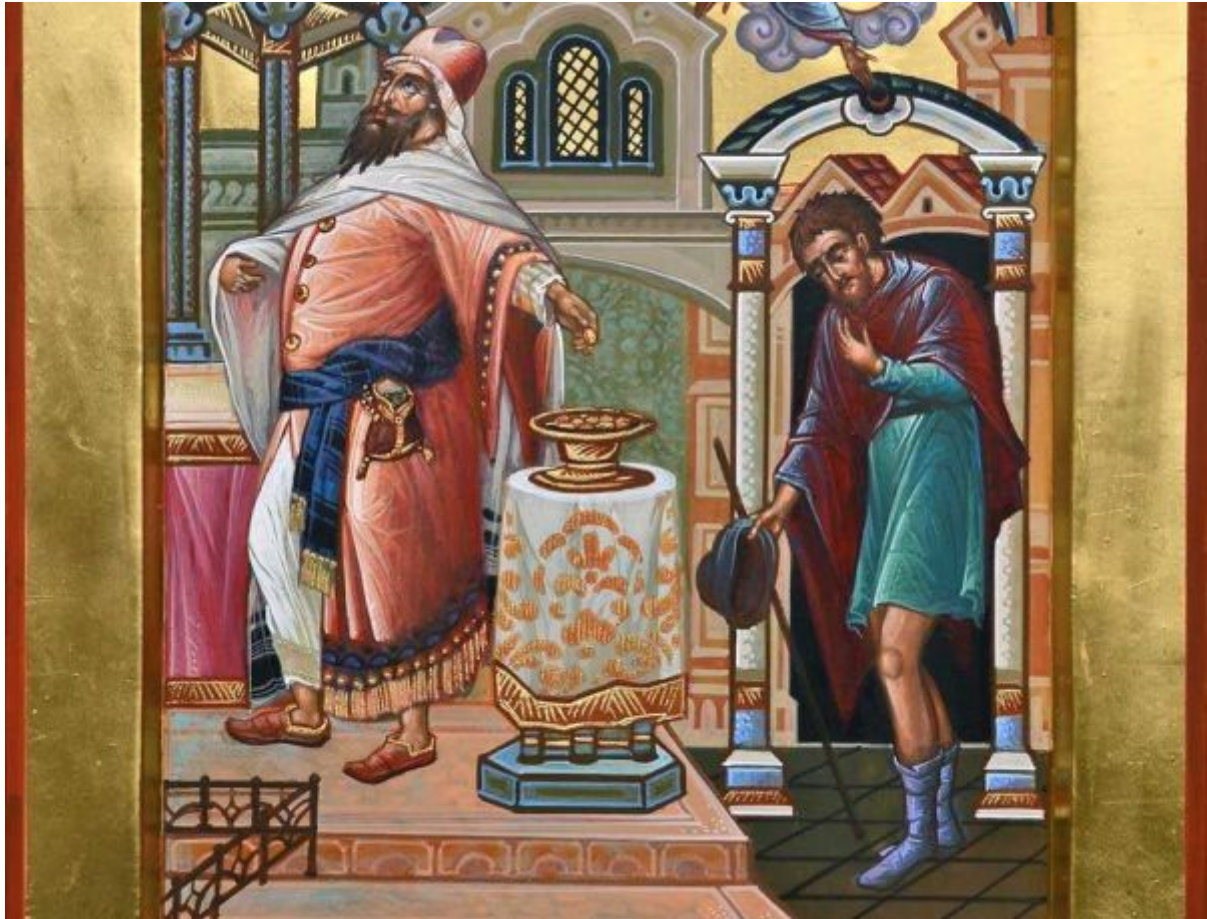

Το ιδιαίτερο γνώρισμα της δομής της φαρισαϊκής συγκρούσεως

/ Γνώμες

Ιωάννης Κορναράκης, Ομότιμος Καθηγητής Θεολογικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών (+)

Μία βασική δομή της ψυχικής συγκρούσεως είναι και η φαρισαϊκή. Τα κεντρικά χαρακτηριστικά της «φαρισαϊκής» δομής είναι σε πρώτη φάση δύο: η εξωτερική συμπεριφορά και η εσωτερική ψυχοδυναμική δραστικότητα.

Η εξωτερική «φαρισαϊκή» συμπεριφορά: Η φαρισαϊκή δομή της ψυχικής συγκρούσεως εκφράζεται με τα εξής ιδιαίτερα στοιχεία.

1) Με πληθωρική ευσέβεια η τήρηση των θρησκευτικών τύπων. Στη

συμπεριφορά του Φαρισαίου κυριαρχεί η αγχώδης τάση για βίωση και πλήρωση κάθε θρησκευτικού «τύπου», που θεωρείται απαραίτητος για την αυτοβεβαίωση της θρησκευτικής υπεροχής. Ο Φαρισαίος έχει τη δίψα του θρησκευτικού βιώματος.

2) Με διακήρυξη της θρησκευτικής ολοκλήρωσεως. Η Φαρισαϊκή δομή της ψυχικής συγκρούσεως ωθεί προς διακήρυξη της θρησκευτικής ολοκλήρωσεως. Ο φαρισαίος αισθάνεται την ανάγκη να βεβαιώσει τους άλλους ανθρώπους για την ολοκλήρωση αυτή και μάλιστα να τους πείσει. Για το λόγο αυτό χρησιμοποιεί τη στατιστική. Τα βιωματικά στοιχεία της ευσέβειάς του αντικειμενοποιούνται με τέτοιο τρόπο ώστε να μπορούν να μετρηθούν και να αξιολογηθούν.

3) Με σύγκριση της ατομικής θρησκευτικότητας με εκείνην των άλλων ανθρώπων. Ο Φαρισαίος δεν είναι κοινωνικός με τη βαθύτερη σημασία της λέξης αυτής. Έχει όμως ανάγκη τους άλλους ανθρώπους για να βεβαιώσει τη θρησκευτική του υπεροχή. Αν και απομονώνεται για να προβάλλει τη θρησκευτική του υπεροχή, συγχρόνως επικαλείται τις αδυναμίες και τις ελλείψεις των άλλων ανθρώπων για να βιώσει την ικανοποίηση της θρησκευτικής του αυτάρκειας.

Επομένως έχουμε και λέμε: Τα βασικά χαρακτηριστικά που συνθέτουν το «προσωπείο» της φαρισαϊκής συμπεριφοράς είναι, η δίψα του βιώματος, η αντικειμενοποίηση των βιωματικών στοιχείων της ευσέβειας, και η εξάρτηση από τους άλλους ανθρώπους (με τη σύγκριση).

Το προσωπείο αυτό, ως συμπεριφορά δίνει την εντύπωση της αυτάρκειας από κάθε άποψη. Ο Φαρισαίος είναι ο υπερήφανος (υπεροπτικός η ταπεινολόγος) άνθρωπος που έχει «ήσυχη» (θρησκευτική) συνείδηση, γιατί είναι ολοκληρωμένος και τέλειος. Είναι λοιπόν ανεξάρτητος από το Θεό και τους ανθρώπους, γιατί η υπαρξιακή του προοπτική συμπίπτει με την εικόνα που έχει σχηματίσει για τον εαυτό του. Επομένως το προσωπείο του (η συμπεριφορά του) ταυτίζεται με την «ιδεατή» εικόνα του εαυτού του. Η εξωτερική αυτή εικόνα της συμπεριφοράς του Φαρισαίου δίνει την εντύπωση εκ πρώτης όψεως, ότι ο τύπος αυτός δεν αντιμετωπίζει υπαρξιακά προβλήματα. Ότι δεν βιώνει εσωτερικές συγκρούσεις. Ότι στη ζωή του όλα πάνε καλά. Δεν αισθάνεται ότι του λείπει κάτι. Και ότι δεν έχει να ζηλέψει τίποτα από τους άλλους.

Εν τούτοις όμως, όλα αυτά τα εξωτερικά στοιχεία αποτελούν συμπτώματα που εκφράζουν τη βιούμενη ψυχική σύγκρουση. Το «τέλειο» προσωπείο υπογραμμίζει μια βιωματική ακαμψία. Η ακαμψία αυτή εξάλλου κατανοείται ως έκφραση μη συνειδητών και μάλιστα ψυχαναγκαστικών διεργασιών.

Ποιο είναι όμως το πρόβλημα που βιώνει ο Φαρισαίος;

Το άτομο που συμπεριφέρεται με ηθική και πνευματική αυτάρκεια και έχει «μεγάλη ιδέα» για τον εαυτό του, βιώνει κατ' ουσίαν μία βαθιά απογοήτευση για την αδυναμία του να είναι αυθεντικά τέλειο. Η αυτάρκειά του λοιπόν είναι αποτέλεσμα της απωθήσεως αυτής της απογοήτευσης και κυρίως της απωθήσεως της ενοχής του για την αποτυχία της υπαρξιακής του προοπτικής. Ο Φαρισαίος αγωνίζεται για μια αυτοδικαίωση. Προσπαθεί με κάθε τρόπο να δικαιωθεί ενώπιον του εαυτού του, των άλλων ανθρώπων και του Θεού. Το γεγονός όμως όπως διαβεβαίωσε ο Κύριος ότι «δεν κατέβη δικαιωμένος» από το Ναό, δείχνει ότι η εσωτερικότητά του ήταν «εκ διαμέτρου» αντίθετη προς την φαινομένη ψυχολογική αυτάρκεια και ηρεμία. Η προσπάθεια να δείξει η να διακηρύξει την τελειότητά του αποκαλύπτει το δραστικό ενοχικό άγχος, που σαν βασικό ψυχοδυναμικό κίνητρο, οδηγούσε «αναγκαστικά» στη σύνθεση και κατασκευή του φαρισαϊκού προσώπου.

Έτσι η εξωτερική φαρισαϊκή συμπεριφορά, ως σύνθεση επί μέρους συμπτωμάτων, μας οδηγεί στην ενοχική εσωτερικότητα του φαρισαίου. Τα κύρια χαρακτηριστικά αυτής της εσωτερικότητας είναι τα εξής:

1) Αίσθημα ανασφάλειας: Το αίσθημα αυτό προδίδεται στην όλη συμπεριφορά του φαρισαίου και μάλιστα στην προσπάθειά του να υπογραμμίσει την υπεροχή του έναντι των άλλων ανθρώπων. Η σύγκριση με τους άλλους ανθρώπους αποτελεί κατ' ουσίαν προσπάθεια ψυχαναγκαστικής εξαρτήσεως από ορισμένα ερείσματα. Οι άλλοι άνθρωποι είναι τα ερείσματα αυτά, που μπορούν να στηρίξουν την τελειότητά του, γιατί συνήθως είναι κανείς τέλειος σε κάτι εν σχέσει με άλλους που δεν είναι τέλειοι.

Αλλά βέβαια το ειδικότερο πρόβλημα εδώ είναι η απορία που γεννάται εύλογα. Από τι άραγε θέλει να ασφαλισθεί ο Φαρισαίος; Η διαφορετικά, από τι απειλείται ο Φαρισαίος; Ο Φαρισαίος απειλείται από μία συνειδητοποίηση της προσωπικής του ενοχής για την αδυναμία του και (ανικανότητά του) να προχωρήσει σε μία γνήσια και αυθεντική ηθική και πνευματική ολοκλήρωση. Αν έφθανε, για οποιοδήποτε λόγο, στη συνειδητοποίηση αυτή, θα κατέρρε το οικοδόμημα της πλασματικής (ιδεατής) εικόνας του εαυτού του. Αυτό όμως θα εσήμαινε γι' αυτόν πραγματική καταστροφή. Έτσι με την σύγκριση προσπαθεί να εξασφαλισθεί, βεβαιώνοντας τον εαυτό του ότι, αφού οι άλλοι άνθρωποι είναι κατώτεροί του, αυτός είναι κάτοχος μιάς τελειότητας που δεν αφήνει χώρο για αισθήματα ενοχής.

Αλλά βέβαια το βαθύτερο νόημα της ανασφάλειας του φαρισαίου συνδέεται περισσότερο με το φόβο που έχει απέναντι στον εαυτό του. Βασικά φοβάται τον

«γυμνό» (Γεν.3,7) εαυτό του και θέλει να καλύπτεται πίσω από τις πλάτες των άλλων ανθρώπων για να μη βλέπει τον ίδιο τον εαυτό του.

2) Αίσθημα μειονεκτικότητας και κατωτερότητας: Κάθε υπερβολή στην ανθρώπινη συμπεριφορά αποτελεί συνήθως σύμπτωμα μιάς αντιστοίχου ανεπάρκειας. Ο Φαρισαίος εκδηλώνει ένα έντονο αίσθημα υπεροχής, που θέλει να αναπληρώσει (η να καλύψει) ένα ισχυρό αίσθημα μειονεκτικότητας και κατωτερότητας, που υπάρχει καταπιεσμένο στο υποσυνείδητο.

Πράγματι αν όπως είπαμε το ενοχικό άγχος είναι εκείνο το βασικό ψυχοδυναμικό κίνητρο, που κατευθύνει την εξωτερική συμπεριφορά του Φαρισαίου προς την κατεύθυνση του σχηματισμού ενός προσώπειου υπεροχής και ψυχολογικής (ηθικής και πνευματικής) αυτάρκειας, τότε το εσωτερικό πρόβλημα του ανθρώπου αυτού είναι τα «ανυπόφορα» αισθήματα κατωτερότητας, λόγω μη αυθεντικής πραγματώσεως των σκοπών της υπαρξιακής προοπτικής.

3) Προβολή της προσωπικής ενοχής επί των άλλων ανθρώπων: Η καθολική περοφρόνηση του Φαρισαίου έναντι όλων των άλλων ανθρώπων και μάλιστα η συνόπιση αυτής της περοφρονήσεως στο πρόσωπο ενός συγκεκριμένου ατόμου, αποκαλύπτει τη βαθύτερη ψυχική του ανάγκη. Και εδώ το υπερβολικό στοιχείο («οι λοιποί των ανθρώπων») αποτελεί σύμπτωμα μιάς βαθειάς σύγκρουσης.

Ο Φαρισαίος συγκρούεται με την ενοχή του και αυτή την ενοχή, επειδή την απωθεί, την προβάλλει στην καθολική οθόνη της ανθρώπινης φύσεως. Όλοι οι άνθρωποι είναι άξιοι περιφρονήσεως, γιατί όλοι οι άνθρωποι απέτυχαν να πραγματώσουν την υπαρξιακή τους προοπτική. Είναι όλοι τους άρπαγες, άδικοι, μοιχοί. Η απολυτοποίηση της ενοχικής καταστάσεως όλων των ανθρώπων λειτουργεί στι πεδίο της συνειδήσεως του Φαρισαίου, ως ψυχολογική αναπλήρωση της ανάγκης για αυτοδικαίωση.

Η απωθούμενη ηθική του συνείδηση προκαλεί τόσο έντονο ενοχικό άγχος ώστε μόνο η απολυτοποίηση αυτή να «αναπαύει» ψυχολογικά τον Φαρισαίο που συγκρούεται ασυνείδητα με την ανεκπλήρωτη υπαρξιακή του προοπτική (καθ' ομοίωσιν). Αλλά το ιδιαίτερο «σύμπτωμα» της ψυχικής συγκρούσεως, που βιώνει ο Φαρισαίος στην περιοχή του ενοχικού πεδίου είναι ασφαλώς η επιθετικότητα του εναντίον των άλλων ανθρώπων και συγκεκριμένα του τελώνη. Η προβολή δηλ. της ενοχής του στους άλλους ανθρώπους ενεργείται με το πνεύμα μιάς επιθετικότητας.

Ο Φαρισαίος είναι πράγματι επιθετικός, όταν συγκρίνεται με τους άλλους ανθρώπους. Αυτό ακριβώς καθιστά ύποπτη την αυτοδικαίωσή του και την προσπάθειά του να αποδείξει την ηθική του υπεροχή. Η υπεροχή του αυτή δεν έχει

«προσωπική» αυτάρκεια. Για να σταθεί χρειάζεται όπως είπαμε τις «πλάτες των άλλων». Τους φορτώνει λοιπόν την προσωπική του ενοχή (με τον ασυνείδητο «μηχανισμό» της προβολής) και συγχρόνως όμως, με τον τρόπο αυτό τους εξουθενώνει. Γιατί, εξάλλου, το φόρτωμα της ενοχής σ' ένα οποιοδήποτε «αποδιοπομπαίο τράγο», έχει και το νόημα της καταστροφής του.

4) Αίσθημα άγχους και απογνώσεως: Η απολυτοποίηση της ενοχικής εικόνας του κόσμου (όλοι οι άνθρωποι είναι αμαρτωλοί), σε συνδυασμό με το αίσθημα της απολύτου αυτάρκειας (ο Φαρισαίος δεν έχει ανάγκη τον Θεό), υπογραμμίζουν ακριβώς τον διάχυτο στη φαρισαϊκή συμπεριφορά άγχος. Εφ' όσον δε το άγχος αυτό αναβλύζει από το βαθύ ενοχικό υποστρωμα, που στηρίζει τη δομή της ψυχικής συγκρούσεως, εκφράζει συγχρόνως την απόγνωση που βιώνει ο φορέας της φαρισαϊκής συγκρούσεως. Η απόγνωση αυτή απορρέει από τη συντριβή της υπαρξιακής του προοπτικής μέσα στον αγώνα της καθημερινότητας.

Το ιδιαίτερο γνώρισμα της δομής της φαρισαϊκής συγκρούσεως είναι η ΨΥΧΑΝΑΓΚΑΣΤΙΚΗ ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ, ΒΙΩΣΗ ΚΑΙ ΠΡΟΒΟΛΗ (ΔΙΑΚΗΡΥΞΗ) ΤΗΣ ΤΕΛΕΙΟΤΗΤΟΣ, ΔΗΛ. ΤΗΣ ΙΔΕΑΤΗΣ ΕΙΚΟΝΟΣ. Ο ΦΑΡΙΣΑΙΟΣ ΖΕΙ ΓΙΑ ΝΑ ΕΠΙΔΙΩΚΕΙ ΤΗΝ ΤΕΛΕΙΟΤΗΤΑ ΤΟΥ, ΚΑΙ ΝΑ ΚΑΥΧΑΤΑΙ ΟΤΙ ΤΗΝ ΕΧΕΙ ΚΑΤΑΚΤΗΣΕΙ ΑΥΤΟΔΥΝΑΜΑ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΑ.

Ο «τύπος» του Φαρισαίου είναι ένας νευρωτικός άνθρωπος ο οποίος έχει πολύ μεγάλη ιδέα για τον εαυτό του και για το λόγο αυτό θεωρεί τις υπεροπτικές του ιδέες σαν γνήσια ιδανικά. Μόνο όταν ευρεθεί ο Φαρισαίος ενώπιον της πραγματικότητας της αποτυχημένης υπαρξιακής του προοπτικής ΕΝΔΕΧΕΤΑΙ να αφυπνισθεί και να ΣΥΝΕΙΔΗΤΟΠΟΙΗΣΕΙ την ανάγκη της αλλαγής.

Πηγή: www.agiazoni.gr